

# نقش والدین در انحرافات اخلاقی جوانان

زهرا آروانه<sup>1</sup>

## چکیده:

امروزه نقش مؤثر خانواده در پیشگیری از انحرافات اجتماعی بر کسی پوشیده نیست، اما اینکه خانواده از چه نوع ساختاری برخوردار باشد و روابط بین اعضای خانواده چگونه باشد تا بتواند نقش خود را در پیشگیری از انحرافات اجتماعی به خوبی ایفا کند، دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد. در این تحقیق با استفاده از رویکردی دینی و اجتماعی به بررسی انحراف اخلاقی پرداخته ایم. با استفاده از روش کتابخانه‌ای به بررسی توصیفی رویکردهای موجود در زمینه انحرافات اخلاقی مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. بر اساس مبانی تربیتی اجتماعی و دینی نتیجه گیری شده است که به جهت برخورداری انسان از ابعاد مختلف وجودی و داشتن نیازهای چندگانه، ضروری است تا هر یک از این ابزارها در حد منطقی و اعتدال در جایگاه خاص خود قرار گیرد و به وسیله ارضای منطقی نیازها، انسان از یک شخصیت موزون و بسامان برخوردار شود و در چارچوب هنجارهای پذیرفته شده حرکت کند و از انجام رفتارهای انحرافی خودداری نماید.

**کلمات کلیدی:** نقش، والدین، انحراف، انحرافات اخلاقی، جوانان.

## مقدمه

بشر امروزی با وجود انواع پیشرفت‌ها، به علت انحرافات اخلاقی و تربیتی، گرفتار بحران و نابسامانی‌هایی فراوان شده است که حاکی از به کار نگرفتن نظام تعلیم و تربیت صحیح است. انسان استعداد رسیدن به قرب الهی را دارد و این امر با تربیت حقیقی امکان پذیر است. «خانواده» از عوامل مهم و بسیار مؤثر در تربیت انسان است که هم به لحاظ زمانی و هم به لحاظ کیفیت تأثیر، مهم ترین محیط برای شکوفایی استعدادهای مختلف فرزند است. روابط والدین با فرزندان در محیط خانواده، عنصری اساسی برای رشد و تربیت فرزندان در تمام ابعاد وجودی آنان است. در علم روانشناسی، فرزندپروری به شیوه غالب بر تربیت

<sup>1</sup> طلبه سطح دو، مدرسه علمیه معصومیه خرم آباد  
zahraarvaneh72@gmail.com

فرزند از سوی والدین تأکید می‌کند که متأثر از عوامل فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است. در کشورهای غربی، تحقیقاتی گسترده در مورد سبک های فرزندپروری و آثار آن صورت گرفته است و از دیدگاه دین مقدس اسلام، مسئولیت اصلی فرزندپروری به عهده پدر و مادر است و آنان باید برای آموزش و تربیت فرزندان بهترین شیوه ها را به کار گیرند ( عادل پور، 1396: 73).

خانواده به عنوان اولین و کوچکترین نهاد اجتماعی، با گام نهادن در مسیر هنجارهای جامعه، می‌تواند در رشد و تعالی فرزندان نقش موثری ایفا نماید؛ اما گاهی اوقات، با نادیده گرفتن اصول و ارزش های اخلاقی، محیط گرم و پر مهر آن، می‌تواند دستخوش ناهنجاری‌ها، بی‌نظمی‌ها، کاستی‌ها و انحرافات شود؛ اسفناک تر آنکه، وجود این ناملایمات هر لحظه بیش از پیش قوی‌تر و شیوع شان در محیط جامعه نمودارتر است؛ چیزی که از آن به عنوان آسیب اجتماعی تعبیر می‌شود؛ یعنی هر نوع عمل فردی و یا جمعی که با منع قانونی و یا قبح اخلاقی و اجتماعی مواجه است؛ آسیب و انحرافی که با نابسامانی، اختلال، فراهم شدن محیط ناآرام و بیمارگونه، نداشتن انگیزه و رغبت و امید زندگی و آینده روشن در جامعه همراه است. بدینسان والدین وظایف و تکالیفی دارند که با حمایت و ارج نهادن به حقوق فرزندان خویش و ایجاد بستری مناسب به منظور برخورداری از سلامت آنان می‌توانند در ممانعت از هر گونه خشونت، نقش کلیدی و موثری ایفا نمایند ( جوادپور، 1399: 50).

یکی از دلایل ناهنجاری‌های اخلاقی و اجتماعی برخورد ناصحیح با افراد، خصوصاً نسل جوان است. دوران جوانی دوره شکوفایی و استقلال‌نگرشی، فکری و عقیدتی است که بنا به ویژگی‌های خاص دوران جوانی، بعضاً منجر به خطاهایی در این دوران می‌شود و باید با انحرافات برخورد کرد ( فلاح و نصیری ، 1395: 78).

بنابراین، خانواده به عنوان یک واحد اجتماعی در برگیرنده بیشترین و عمیق‌ترین مناسبات انسانی است که وظایفی مانند تمامیت بخشی به جنبه های زیستی، روانی، اجتماعی، فرهنگی و رشد و تکامل اعضای خود را در بر می‌گیرد (رهنما و همکاران، 1386: 26). همچنین پژوهش های مختلفی در جهان و ایران به نقش خانواده در ایجاد و یا کاهش انحرافات اخلاقی اشاره نموده است. در پژوهش ویلز و همکاران (2003)، بر روی نوجوانان آمریکایی با میانگین سنی 13 سال در بررسی تاثیر عامل خانوادگی بر استفاده از مواد و رفتارهای جنسی نشان داد که ارتباط والدین و نوجوانان با رفتار مصرف مواد و فعالین جنسی رابطه معکوسی دارد و کیفیت ارتباط با والدین با خویشتن داری و ثبات کفایت مرتبط است. موسوی (1382) در تحقیقی اشاره می‌کند که حضور پدر در خانواده های با نوجوان معتاد بسیار کم رنگ ، قوانین انضباطی نامناسب و کنترل نامطلوب است. (تربتی و همکاران، 1398: 79).

رام و هاو (2003) ، مطرح می‌کنند که وجود رابطه گرم و همراه با پذیرش با والدین داشتن الگوی موثر و پس از آن عامل کنترل به ترتیب به عنوان عوامل مهم در پیشگیری از رفتارهای مخاطره آمیز در نوجوانان دختر شناخته شد. بیشترین درگیری در رفتارهای مخاطره آمیز در نمونه هایی با ویژگی

روابط سرد و طرد کننده بین والدین و نوجوانان و افراد خانواده، کنترل از طریق مجبورسازی، اعتیاد و یا غیبت پدر و پس از آن در نمونه‌هایی با اعتیاد والدین و عدم دلبستگی به والدین دیده شد (خسروی و همکاران، 1386).

به این ترتیب، یکی از مباحث مهم که امروزه در سراسر جهان درباره آن گفتگو و اهتمام است، بحث از ناهنجاری‌های اخلاقی و رفتاری و نیز تأثیرهای منفی آن در جوامع بشری است. فقدان الگوی مناسب یا اقتدا نکردن به الگوهای مناسب موجود در برخورد با انحرافات، خسارت‌های غیر قابل جبرانی را به بشریت وارد آورده است. واضح است هر قدر الگو کاملتر باشد، نقش رشد و تعالی بهتری را برای انسان ایفا می‌کند و سبب ایجاد هنجارهای مطلوب در خانواده و جامعه می‌شود (فلاح و نصیری، 1395: 78). این قشر از افراد جامعه، سرمایه اصلی هر کشوری محسوب می‌شود که در پویایی و تداوم حیات نظام اجتماعی و رشد و توسعه همه جانبه آن در آینده، نقش به سزایی خواهند داشت. انحرافات اخلاقی این قشر می‌تواند به عنوان یک مانع جدی در راه شکوفایی استعدادهای فردی و توسعه و ترقی یک کشور و یا یک شهر قلمداد شود. لذا در این تحقیق سعی می‌نماییم بررسی نماییم خانواده چه نقشی در بروز انحرافات اخلاقی جوانان دارد؟ و چه راهکارهایی می‌توان برای کاهش و جلوگیری از بروز بزهکاری در بین این قشر از افراد ارائه نمود؟

## ادبیات تحقیق

در این بخش از تحقیق به بررسی تعاریف مفهومی تحقیق، تحقیقات انجام شده داخلی و خارجی و نظریات تحقیق می‌پردازیم.

## تعریف مفاهیم

❖ **انحراف:** در لغت به معنی کج شدن، برگشتن به طرفی، منحرف گشتن، کجروی آمده است. در اصطلاح، تعاریف متعددی برای آن عنوان شده است. البته این تفاوت در تعریف، به جهت تفاوت معیارهای در نظر گرفته شده برای سنجش این پدیده می‌باشد. انحراف با توجه به معیارهای جامعه شناسی؛ رفتاری است که گروه خاص سازگاری نداشته و اعضای جامعه، آن را ناپسند و نادرست بدانند (ستوده، 1372، 30). فرد به دوری جستن و فرار از این هنجارها روی آورد (کوئن، 1370: 237). پس ملاک اطلاق واژه منحرف بر یک فرد، منطبق نبودن رفتار وی با ارزشها، الگوها، و هنجارهای موجود مخالفت با روش مرسوم در جامعه است (حسین پور و سعدی، 1396: 145).

### ❖ عوامل موثر در ایجاد انحراف

- ویژگی فردی: شامل جنسیت، سن، تولد، بیکاری، نوع نگرش و اهداف زندگی
- خانواده: شامل وارثت، خصوصیات خلقی، خصوصیات خلقی، خصوصیات روانی، میزان دینداری، میزان تحصیلات والدین، وضعیت اقتصادی، اختلاف والدین، فو والدین، طلاق.

- غذا و تغذیه
- مدرسه
- دوستان و معاشران
- معلمان
- ریاست
- رسانه ها: شامل تلویزیون و رادیو، ماهواره، اینترنت، بازی های رایانه ای، موبایل (حسین پور و سعدی، 1396: 147).

### ❖ وظایف والدین:

کودک از تمام گرایش ها و محرک های درون خانواده تأثیر می پذیرد و رفتار او به تبع رفتار خانواده شکل می گیرد. در این قسمت ما برآنیم ابعاد مختلف تربیتی والدین را که می تواند در پیشگیری از انحرافات مؤثر باشد، در بیانات امام صادق علیه سلام مورد بررسی قرار دهیم:

#### ➤ بعد دینی

کودک با فطرت الهی خویش آمادگی دارد که با آموزش های دینی آشنا شود. تربیت دینی، احیاء و بازآفرینی درونمایه های خداخواهی و خداجویی کودکان است تا به دور از روش های تصنعی و دستکاری هایی روانشناختی، کودکان هویت ناب خویش را بشناسند و به خالق یکتای خود معرفتی روز افزون پیدا نمایند. (علاءالدین، 1380: 34).

#### ➤ بعد عاطفی

عاطفه بعد دیگرخواهی است. از هدف های اساسی در تربیت کودکان، پرورش عاطفی آنهاست. استعداد عاطفی در انسان سبب رشد بسیاری از کمالات می شود و کمبود آن، موجب بسیاری از اضطراب های روحی و ناآرامی های روانی، بزهکاری ها و انحرافات اخلاقی و اجتماعی، بیماریهای روانی، افسردگی ها می شود (غروی، 1379، 158).

#### ➤ بعد اجتماعی

آدمی، موجودی اجتماعی است و آرامش و گذران زندگی خویش را در کنار هموعان تأمین می کند، همچنین با تبادل نظر و اندیشه خود با دیگران به تکامل روحی دست می یابد و استعدادهای گوناگون خود را شکوفا می سازد. به دلیل حضور غیرقابل اجتناب فرزندان در اجتماع و حضور در بین گروه های مختلف، یکی از وظایف والدین، نظارت بر فرزند و معاشرانش در گروه های مختلف میباشد (حسین پور و سعدی، 1396: 160).

#### ➤ بعد اخلاقی

یکی از ابعاد مهم تربیتی، تربیت اخلاقی است. مراد از تربیت اخلاقی، اعمال روشها و به کارگیری اصولی است که در پرتو آنها، فرد فضایل اخلاقی را کسب می کند و صفات رذیله را از خود دور میسازد. با مطالعه و بررسی سیره تربیتی امام صادق علیه سلام به خوبی آشکار میگردد که تربیت اخلاقی در کنار سایر روشهای تربیتی، مهمترین و اساسی بعد تربیت است.

- **دور نگه داشتن از مسائل جنسی:** برای ریشه کن ساختن مفسده های اجتماعی مانند انحرافات اخلاقی و اعمال منافی عفت، صرفا توسل به اجرای حدود و تنبیه منحرفان کافی نیست؛ چون در هیچ یک از مسائل اجتماعی، چنین برخوردهایی نتایج مطلوب را به همراه نداشته است. پس باید مجموعه ای از مسائل فکری و فرهنگی آمیخته با آداب اخلاقی و اعتقادی در یک محیط اجتماعی سالم مانند خانواده به فرزندان، آموزش داده شود (نوری زاد، 1383: 223).

- **پرورش فضایل اخلاقی:** دوران نوجوانی و جوانی بستری مناسب برای القا و عرضه هر نوع فکر و اندیشه ای از سوی اولیا و مربیان و کسب فضایل یا رذایل اخلاقی و زمینه ای مناسب، برای رشد استعداد های نهفته انسانی است. قلب و روح جوان به کشتزاری می ماند که از هر نظر، شرایط کشت و کار در آن فراهم است. حال اگر کشاورز با ابزار مناسب، بذر مرغوب و دفع به موقع آفات، کشتزار را به خدمت گیرد، محصولی گرانبها درو خواهد کرد؛ ولی اگر این کشتزار به حال خود رها شود، محل رشد خار و خاشاک شده و به بیابانی بی حاصل تبدیل خواهد شد. قلب جوان، لطیف و ملکوتی است و انگیزه رشد گناه در آن ضعیف است و بازگشت و توبه از گناهان آسان است؛ اما هر چه سن بالا می رود، ریشه گناه در قلب قویتر و محکم تر می گردد تا جایی که کندن آن کاری دشوار است (حسین پور و سعدی، 1396: 148).

نظری (1401)، تحقیقی با عنوان « عوامل زمینه ساز درونی انحرافات اخلاقی در آیین نهج البلاغه و بیانات رهبر انقلاب اسلامی » انجام داد. در این تحقیق اظهار می نماید که انسان موجودی دو بعدی است که از یک سو رو به عالم امر و مجردات دارد و می تواند به مرتبه اعلا ی انسانیت برسد. انسان، برای اینکه بتواند به کمال انسانیت صعود کند، باید علل و عواملی که زمینه ساز انحرافات اخلاقی است را بشناسد و با جهاد نفس و مبارزه با آن عوامل، به مقام کمال انسانیت برسد. علل و عواملی که زمینه ساز انحرافات اخلاقی انسان است و مانع رسیدن او به مقام خلیفه ی الهی است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که منشا انحرافات اخلاقی از منظر نهج البلاغه و بیانات رهبری، عدم توازن عقل و عواطف است. مهم ترین عوامل زمینه ساز انحرافات اخلاقی فرد که مربوط به بعد ادراکی و بینشی او نشیند و ترازوی سنجش عقل، توازن خود را از دست بدهد و به جای ورود به وادی تعقل و یقین، به خیال و گمان و خودمحوری در اندیشه گرفتار شود و در نهایت از درک حقایق حق محروم شود. دسته دیگر عوامل که به بعد تحریکی و گرایشی و عقل عمل انسان است عبارتند از: دلبستگی های مادی، عشق بجا و مفرط که باعث می شود بر دل انسان زنگار نشیند و چشم دلش، نابینا شود و در نهایت، عقل عملی او که محافظ روح انسان در برابر طغیان شهوات و طوفان غضب است، ضعیف شود (نظری، 1401: 93).

حقیقت شده و با وجود کوردلی و رکود اندیشه، از درک حقایق حقه و از بینش صحیح و به تبع آن از گرایش و انگیزشی که نشأت گرفته از بینش صحیح است، محروم می‌کند و به تباهی و انحراف می‌کشاند، اما اگر به نفس خود خوشبین نباشد و به فکر خود دلگرم نباشد و از نور ایمان، برخوردار باشد، از دانشمندان دینی کمک بگیرد، در پی بحث علمی باشد و از اهل بصیرت مشکلات خود را بپرسد، این عوامل او را به حق رهنمون خواهند شد (نظری، 1401: 104).

## ➤ تکیه بر حدس و گمان

یکی از عوامل زمینه ساز انحرافات اخلاقی در بعد اندیشه و بینش، تکیه بر حدس و گمان است، زیرا شناخت و معرفتی که بر حدس و گمان قرار گرفته باشد، نه حاکی از واقعیت است و نه تضمین واقعیت می‌کند، چون عمل انسان باید بر اساس شناخت و معرفتی قرار بگیرد که وجود و تحقق آن در واقعیت وجود داشته باشد، چرا که شناخت باید بر پایه یقین و حتمی بودن استوار باشد، نه «شاید» و «احتمال» که این حالت از عوامل زمینه ساز بسیاری از انحرافات اخلاقی نظیر سوءظن به خلق و خدا و شک و شبهه و ترویج خرافه گرایی و .. است. برای مثال اگر شخصی می‌گوید: «من حدس می‌زنم که امروز زلزله بیاید»، این حدس و گمان، نه وجود زلزله در آن روز را اثبات می‌کند و نه تضمین کننده وقوع زلزله در آن روز خواهد بود. امام علی علیه السلام فرموده اند: قضاوتی که با تکیه به ظن و گمان عادلانه نیست» (نهج البلاغه، حکمت 220).

قرآن کریم با حدس و گمان و دنبال کردن آنچه به حتم و یقین نرسیده است، به شدت مخالفت کرده است و فرموده است: «از چیزی که به او علم و یقین نداری پیروی مکن، حقا که گوش و چشم و دل، همه آنها از پیروی باطل مؤاخذه خواهند شد». رهبر انقلاب اسلامی در این باره می‌فرمایند:

«ما این انقلاب و این نظام عظیم را محصول مجاهدت یک ملت بزرگ و فداکاری های عظیم جوانانی میدانیم که چه در دوره انقلاب، چه در دوره دفاع مقدس، چه بعد از آن تا امروز فداکاری کردند؛ مثل خود شماها که در صحنه ها مختلف حضور دارید و گاهی کارهای بزرگی انجام می‌گیرد. نمی‌توانیم تداوم این نظام را و حرکت کلی این نظام را در سطحی که تصمیم گیری کلان رهبری در او لازم است، به حدس و گمان و این چیزها مبتنی کنیم» (بیانات رهبری، 1388/4/6).

## 2-1 عوامل گرایشی

منظور از عوامل گرایشی، مواردی است که در عمل انسان نقش دارند و به کار نگرفتن عقل عملی، سبب ایجاد این عوامل شده است. به وسیله عقل نظری، آدمی به درک و فهم و دریافت معارف الهی و احکام و تکالیف شرعی و فضایل اخلاقی نایل شود و عقل عملی که با آن آنچه دریافت شده است، عمل می‌کند و نهان و آشکار خویش را می‌آراید (خلجی، 1383: ج 1، ص 281).

عقل نظری که مبنای فلسفه الهی است و علوم طبیعی و ریاضی است، کارش قضاوت درباره واقعیت هاست، اما عقل عملی مبنای علوم زندگی است و مورد قضاوتش تکلیف و وظیفه است. راه و روشی که انسان در زندگی اتخاذ می کند، مربوط به چگونگی داوری عقل عملی اوست (مطهری، 1377: ج 23، 713).

از آنجا که حوزه فعالیت عقل عملی انسان، همان حوزه تمایلات و شهوات و احساسات است، طغیان هوس ها و تمایلات، در عقل و طرز تفکر عملی انسان - که می بایست مفهوم خوب و بد و تکلیف و وظیفه را بسازد اثر قطعی دارد و در برابر چراغ فروزان عقل، مه غلیظ ایجاد می کند و جلو پرتوافکنی عقل را می گیرد. اینکه در آیات و روایات اسلامی هوا و هوس، دشمن عقل معرفی شده، به خاطر اینکه هوس، قدرت عقل را تضعیف می کند و تأثیرش را خنثی می کند. رسول اکرم صل الله علیه و آله می فرماید: « خطرناکترین دشمن نفس اماره و احساسات سرکش توست که میان دو پهلوی توست » ( ابن ابی جمهور، 1405: ج 4، 59).

با اینکه دو سرمایه گران بهای عقل و وجدان در اختیار انسان قرار گرفته است، ولی او در استفاده بهره برداری از آنها کاملاً آزاد است؛ ولی اینکه آدمی قسمتی از تمایلات طبیعی خویش مقهور کند و بخشی از وجودش مغلوب جزء دیگر آن، یعنی عقل و وجدان اخلاقی شود، غایت آزادی است. جاییکه میان عقل و وجدان و خواهش های سرکش نفسانی، تزامنی پیش نیاید، عقل و وجدان بر سریر قدرت جای دارند و اطاعت از ندای آن ها به سهولت امکانپذیر است که احکام آن ها فرامینی است که خود صادر می کند و به این سبب نمی تواند، بر خویشتن بشورد و از اطاعت آنها سرباز زند، ولی هنگامی که پیروی از آنها مستلزم بی اعتنایی و سرکوبی یکی از غرایز درونی باشد، اشکال بزرگی پیش خواهد آمد و در بسیاری از موارد نیروی مقاومت عقل و وجدان در برابر قدرت کوبنده غرایز درهم شکسته می شود و ناچار به عقب نشینی می گردند و میدان برای تاخت و تاز به دست نیروی غریزه می افتد؛ بشر در هر شرایطی باشد، اشکال بزرگی پیش خواهد آمد و در بسیاری از موارد نیروی مقاومت عقل و وجدان در برابر قدرت کوبنده غرایز در هم شکسته می شود و ناچار به عقب نشینی می گردند و میدان برای تاخت و تاز به دست نیروی غرایز می افتد؛ بشر در هر شرایطی باشد، همواره از ناحیه هوای نفس مورد تهدید قرار می گیرد، ولی خداپرست حقیقی که ایمان در اعماق قلبش ریشه ثابت دارد و به جنبه های مذهبی توجه خاص می نماید، به اتکای همین ایمان بر هوا و هوسهای مخرب خویش حاکم است و در پرتگاه زندگی و لحظات خطر، دعوت تمایلات نامشروع و خواهش های ناروای خویش را رد می کند و با کمال قدرت و نیرومندی، در برابر غرایز سرکش، مقاومت و ایستادگی نشان خواهد داد (موسوی لاری، 1376: ص 83).

از عوامل زمینه ساز انحرافات اخلاقی در بعد گرایش که مانع ایفای درست نقش عملی در محافظت از روح انسان در برابر طغیان شهوات و طوفان غضب می شوند، عبارتند از :

- یکدندگی و لجبازی
- عشق ناروا و افراطی
- تعلقات

## نتیجه گیری

عوامل زمینه‌ساز انحرافات اخلاقی انسان را می‌توان از ابعاد گوناگونی به تحقیق و بررسی نشست؛ زیرا پدیده انحراف، رابطه تنگاتنگی با ماهیت و حقیقت انسان داد. از آنجا که در نهج البلاغه، انسانشناسی دقیق و جامعی ارائه شده است، می‌تواند در شناخت ابعاد گوناگون این پدیده راهگشا باشد. در آموزه های نهج البلاغه و بیانات مقام معظم رهبری، عوامل زمینه ساز انحرافات اخلاقی مربوط به نفس ناطقه انسان در دو بعد ادراکی که مربوط به عقل نظری و تحریکی و گرایشی که مربوط به عقل عملی است، اصلی ترین عامل انحراف اخلاقی جهل است که مربوط به بعد قوای ادراکی و بینشی انسان است، زیرا سبب فراموش کردن نادیده گرفتن خدای سبحان می‌شود. عامل دیگر انحراف اخلاقی تعصب و لجابت و خیالپردازی بوده است. که مایه دوری از حق و زمینه ساز انحراف اخلاقی در بعد گرایش و قوای تحریکی انسان است.

## منابع

- ابن ابی جمهور، محمد بن زین الدین (1405 ق). عوالی للثنائی العزیزیه لابن ابی الحدید، قم: دار سیدالشهدا، للنشر، 1405ق.
- ابن میثم، میثم بن علی، شرح بر صد کلمه امیرالمومنین علی بن ابی طالب علیه السلام، ترجمه و تصحیح عبدالعلی صاحبی، مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، 1375 ش.
- ایزدی، عباس (1384)، اخلاق یزدی: بیست گفتار اخلاقی- عرفانی، قم: اجر، 1384ش.
- باقری، محمد؛ ملتفت، حمید و رضادوست، کریم (1388). « بررسی عوامل خانوادگی موثر بر ارتکاب جرم»، دانش انتظامی، سال یازدهم، ش 4 : 59-86.
- تربتی، سروناز؛ تاجیک اسماعیلی، سمیه و خسروی، نیکا (1398). « مطالعه کیفی تربیت جنسی نوجوانان و عوامل زمینه ساز آن با تاکید بر روابط بین فردی با والدین مطالعه موردی: دختران و پسران نوجوان دوره متوسطه ساکن شهر تهران»، مطالعات جامعه شناسی، سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم، زمستان 1398: 77-104.
- جوادپور، مریم (1399). تأملی فقهی - حقوقی بر آسیب شناسی اجتماعی کودکان در خانواده»، مجله مطالعات اسلامی در حوزه سلامت؛ بهار 1399، دوره چهارم، شماره اول، صفحه 49-68.
- حسین پور، جمیله و سعدی، احمد (1396). « والدین و پیشگیری از انحرافات اجتماعی در سیره امام صادق علیه السلام »، پژوهش های اجتماعی اسلامی، سال بیست و سوم، شماره دوم (پیاپی 113) تابستان 1396: 143-168.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (1412)، مفردات الفاظ قرآن. چاپ اول. بیروت: دارالعلم 1412ق.
- رضایی اصفهانی، حسین بن محمد (1374). مفردات الفاظ قرآن، ترجمه سیدغلامرضا خسروی حسینی، تهران: مرتضوی، 1374 ش.



- رهنما، اکبر؛ علیین، حمید و محمدی، حسین (1386). « بررسی و تبیین مبانی ، اصول ، و روش های تربیت جنسی با تاکید بر دیدگاه اسلام، پژوهش های آموزش و یادگیری: 1- 26.
- ستوده، حبیب ( 1372). مقدمه ای بر : آسیب شناسی اجتماعی، تهران: موسسه انتشارات آوای نور.
- صمدوند، سجاد و طالب زاده، حمید ( 1400 ). « واکاوی رهیافت های پیشگیرانه از جرم از منظر آموزه های نهج البلاغه». پژوهش نامه علوی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دو فصل نامه علمی (مقاله علمی – پژوهشی)، سال 12، شماره 2، پاییز و تابستان 1400: 71-96.
- طباطبایی، سید محمد حسین (1417). مجمع البیان فی التفسیرالقرآن: قم، انتشارات جامعه مدرسین، حوزه علمیه.
- عادل پور، محمد حسین ( 1396). « بررسی و مقایسه سبکهای فرزند پروری از دیدگاه اسلام و دانشمندان غربی»، بصیرت و تربیت اسلامی، سال چهاردهم، شماره 43، زمستان 96: 73-100.
- عباسی اسفنجر، علی اصغر و رحمانی فیروزجاه، علی (1394). « نقش عملکرد خانواده، دلبستگی و حمایت های اجتماعی ادراک شده بر بزهکاری در بین نوجوانان شهر قادم شهر». فصلنامه مطالعات جامعه شناختی جوانان، سال ششم، شماره بیستم، زمستان 1394، صفحات 178-157.
- علاءالدین ، محمد رضا، نگرشی ن به تربیت دینی کودکان و نوجوانان، چاپ اول، 1380.
- فرزند وحی، جمال؛ موسوی، سید محمد و فتاحی ، امیر ( 1391). راهکارهای جلوگیری از انحرافات جنسی از دیدگاه قرآن و روایات «، فصلنامه پژوهشنامه معارف قرآنی، سال سوم، شماره 11، زمستان 1391: 35-56.
- فلاح، محمد جواد و نصیری سوادکوه، مبشره ( 1395). « الگوی اخلاقی قرآن در برخورد با انحراف های اخلاقی ( با تاکید بر دوره جوانی) » ، پژوهشنامه معارف قرآنی، سال هفتم، شماره 27، زمستان 1395: 76-105.
- کلینی، محمد بن یعقوب ؛ الکافی، تهران، دارالکتب الاسلامیه، 1407 ق.
- مطهری، مرتضی (177). مجموعه آثار استاد شهید مطهری، قم: صدرا، 1377 ش.
- مظاهری، 1388 حسین (1388). سیر و سلوک، قم: موسسه فرهنگی مطالعاتی الزهرا علیه سلام، 1388 ش.
- موسوی لاری، مجتبی، بررسی مشکلات اخلاقی و روانی، قم: دفتر انتشارات اسلامی، 1376 ق.
- نظری، خدیجه ( 1401). « عوامل زمینه ساز درونی انحرافات اخلاقی در ایینه نهج البلاغه و بیانات رهبر انقلاب اسلامی»، دو فصلنامه علمی تخصصی مطالعات تربیتی و اجتماعی قرآن و عترت، سال پنجم ، بهار و تابستان 1401، شماره نهم : 93-118.
- نهج البلاغه، ترجمه کاظم عابدینی مطلق، تهران: انتشاراتی آفرینه، 1379 ش.
- نوری زاد، صمد (1383). آن سوی آیه ها نگرشی بر اعجازهای پزشکی قرآن، اول، قم، آیت عشق، 1383.

- نوری، زهرا ( 1389). « بررسی تاثیر خانواده نابسامان در گرایش فرزندان نوجوان به بزهکاری در شهر اهواز»، ماهنامه اصلاح و تربیت، ش 96: 29-36.